

однолітки забезпечують підкріплення стереотипної презентації і виявляють різке несхвалення при її порушенні. Результати дослідження В. Fagot свідчать, що дана тенденція започатковується ще у період дошкільного дитинства.

Позитивне підкріплення стереотипів є дієвим чинником самопрезентації: отримуючи схвалення за стереотипну поведінку діти, притримуються її довше, ніж ті, хто був покараний за контр-стереотипну. Вплив на самопрезентацію однолітків доведено також у дослідженні R. Banerjee, V. Lintern, де встановлено, що у присутності ровесників діти менш схильні гратися з іграшками, що трактуються оточуючими виключно як "дівчачі" чи "хлоп'ячі". Важливим висновком про вплив однолітків на особистісні самовияви дітей є результати дослідження Р. Aloise-Young, які показують, що самопрезентаційна поведінка дитини більшою мірою знаходиться під впливом потенційно бажаних друзів, ніж під впливом реальної групи однолітків. Таким чином, самопрезентація перш за все мотивується бажанням увійти до певної групи, бути прийнятим нею.

Завершуючи обговорення питання аналізу проблеми дитячої самопрезентації у психологічній науці, можна зробити наступні висновки.

Дитяча самопрезентація розглядається як форма особистісного самовияву дитини, важливе соціальне уміння, розвиток якого є необхідним аспектом формування Я-концепції дитини та її взаємодії з іншими людьми.

Існуючі дослідження стосуються окремих аспектів самопрезентаційного феномена як у сфері мотивації, так і вибудовування бажаного образу.

Широко дискутується проблема мотиваційних джерел самопрезентації. Наукові підходи різняться: напрямом дії мотиву (спрямування на внутрішній світ – на соціальне середовище), відмінністю у визначенні змісту мотиву (акцентування психологічних чи соціально-психологічних аспектів).

У сфері мотивації дослідження зорієнтовані на спостереження зміни дитячого розуміння мотивів самопрезентації протягом молодшого шкільного віку. Було встановлено, що лінія розуміння іде від психологічних інтерпретацій до тлумачення у термінах міжособистісного процесу.

Таким чином, функціонування самопрезентаційного феномена у перехідний період від молодшого шкільного до підліткового віку характеризується наступними особливостями: самопрезентація переходить на усвідомлений рівень зумовлений потребою бути частиною групи, появою когнітивних умінь, прийняття ролі та координації перспективи двох і більше учасників соціальної взаємодії; функціонування самопрезентаційної стратегії характеризується вищим рівнем турботи про підтримання власного позитивного образу, ніж про підтримання образу партнера, прагнення заявити про себе як про самодостатньою індивідуальність; у процесі навчальної діяльності самопрезентаційні покази перш за все адресовані вчителю; соціальний розвиток дітей більш підпорядкований прагненню отримати позитивну оцінку, ніж потребі у самопідтвердженні; поява концентрації на власній зовнішності; особистісна нестійкість, яка продиктована необхідністю відповідати психологічно-фізіологічним змінам, що відбуваються в організмі у даний період, а також змінам вимог, що пред'являються з боку соціуму.

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТИ PROBLEM INVESTIGATION OF LIABILITY TODAY'S YOUTH IN THE GENDER ASPECT

Каткова Т.А.

магістр психології, старший викладач кафедри психології,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

Katkova T.A.

mahistr psykhologhii, starshyi vykladach kafedry psykhologhii,
Melitopolskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytetimeni Bohdana Khmelnytskoho

Сучасний етап розвитку суспільства висуває на перший план питання особистісного розвитку підростаючого покоління. Молодь засвоює нові соціальні ролі на основі вкрай обмеженого життєвого досвіду. Головні з цих ролей – ролі чоловіка і жінки, виконання яких може бути успішним тільки тоді,

коли це відповідає соціальним очікуванням, гендерним стереотипам. Якщо гендерна ідентичність базується на суб'єктивному сприйнятті індивідом себе як чоловіка або жінки, то гендерні ролі засвоюються в процесі соціалізації. Іншими словами, відбувається усвідомлення себе як представника чоловічої чи жіночої статі, і в той же час від особистості потребує життя брати відповідальність за власні рішення й вчинки. Чи справді сьогодні чоловіча стать є «сильною», а жіноча «слабкою»?

Проблема дослідження відповідальності сучасної молоді в гендерному аспекті має важливе значення в предметному полі психолого-педагогічних наук. В умовах духовної кризи сьогодення важливою метою навчально-виховного процесу є формування відповідальності як визначального регулятора життєдіяльності особистості.

Психологічні аспекти відповідальності як стійкої особистісної характеристики найретельніше висвітлені у працях М.В. Савчина, Л.П. Татомир, М.Т. Дригус та інших. У наукових доробках М.В. Левківського, М.В. Савчина виділені складові та критерії відповідальності. Одержано важливі дані про розвиток відповідальності у різних видах діяльності.

Вітчизняні та зарубіжні вчені І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, Л. Колберг, Г.С. Костюк відповідальність розглядають як одну із генералізуючих якостей, як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості та суб'єктивного сприйняття нею навколишньої дійсності, емоційного ставлення до обов'язку, як моральну рису людини, як мету виховання.

До вивчення провідних чинників гендерної соціалізації та набуття гендерної ідентичності зверталися М.В. Буракова, О.А. Вороніна, Д.М. Ісаєв, В.Є. Каган, але вищезазначена проблема залишається малодослідженою.

Поняття «відповідальність» існує і вживається з тих прадавніх часів, коли людство почало розмірковувати щодо змісту свого співіснування у цьому світі та напрацьовувати правила такого співіснування, які з часом перетворилися на моральні та правові норми поведінки кожної окремої людини та людських спільнот. Сьогодні це поняття широко використовується як у суто практичній, щоденній життєдіяльності людини, так і, у першу чергу, суспільних науках.

Загальноєвропейська традиція у розумінні й тлумаченні поняття «відповідальність» бере свій початок з античності. Погляди найбільш відомих мислителів античного світу в цілому мають гуманістичну спрямованість, хоча й не позбавлені окремих рис авторитарності. Дотримуючись раціоналістичної системи формування відповідальності, Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель дійшли висновку, що формування відповідальності – це безперервний процес, який спрямований на загальне вдосконалення індивіда, його свідомості, переконання. Також вони зазначали, що закономірності становлення, функціонування і розвитку системи формування відповідальності знаходяться у практиці, соціальній за змістом [2, с. 507].

У філософії поняття «відповідальність» традиційно тлумачиться досить об'ємно та розуміється саме як моральна відповідальність особи, колективу, суспільства за певні вчинки, діяльність, події.

Психологічний аспект відповідальності базується на можливості вибору, тобто свідомої переваги певної лінії поведінки. В психології під відповідальністю частіше за все розуміють різні форми контролю суб'єкта за своєю діяльністю з точки зору виконання ним прийнятих норм і правил.

Відповідальність – здійснюваний у різноманітних формах контроль над діяльністю суб'єкта з позицій виконання нестандартних, не прийнятих у суспільстві норм і правил [4, с. 53].

Слід зазначити, що відповідальність тісно пов'язана з такою психологічною характеристикою особистості, як локус контролю. Якщо людина більшою мірою бере відповідальність за події, що відбувається в її житті, на себе, то це є показником внутрішнього (інтернального) контролю. І навпаки, якщо вона має схильність приписувати відповідальність за все зовнішнім факторам, знаходячи причину в інших людях, у своєму оточенні, в долі або у випадкові, то це свідчить про властивий їй (екстернальний) контроль. Інтернальність-екстернальність є двома типами локалізації контролю над значущими для особистості подіями, які відбуваються в житті та діяльності. Локус контролю як інтегральна риса індивіда пов'язує між собою почуття відповідальності, усвідомлення людиною сенсу її життя, готовність до активності, а також переживання, пов'язані з «Я-концепцією» [5, с. 14].

Сучасний вчений І.Д. Бех зазначає, що відповідальність – це якість, яка концентрує усвідомлений особистістю суспільно значущий обов'язок, повинність у здійсненні морального вчинку. Через відповідальність особистості відбувається процес наповнення змістовно важливого повинністю. До всього суспільно значущого у людини має виникнути ставлення повинності [1, с. 126].

Слід зазначити, що відповідальність – це відповідальність особистості не тільки за справу, а й за думку, її зміст і наслідки. Це єдиний критерій оцінювання людиною різних соціальних і природних явищ та подій. Відповідальність – особливий мотив людських учинків.

Гендерний вимір притягує все більшу увагу представників різних наук, перш за все соціологів, педагогів та психологів. В останні десятиріччя дуже важливими в оцінці процесів суспільного

функціонування та розвитку стають психологічні особливості чоловічої та жіночої статі. Ця тенденція торкнулася і вітчизняної психології, серед психологічних публікацій стали з'являтися праці, які містять такі поняття, як «гендер», «гендерний аналіз», «гендерні дослідження».

Термін «гендер» є точним відтворенням англійського слова «gender», яке перекладається українською мовою як «рід» і «стать». Терміном «гендер» об'єднується різноманітна проблематика – гендерна політика, гендерна соціологія, гендерна педагогіка, гендерні дослідження й багато інших словосполучень.

Термін «гендер» є характерною ознакою нашого часу, прийшовши певним чином на зміну своєму попереднику «фемінізму» як ознака «дорослішання» людського соціуму й переходу його від переважно конфронтаційних засобів вирішення своїх проблем і негараздів до більш урівноважених, менш болісних і, головне, більш результативних.

Гендер – це соціальне розділення, яке часто засноване, але не обов'язково співпадає з анатомічною статтю. Соціологи та соціальні психологи стверджують, що в той час як стать відноситься до біологічних характеристик, гендер відноситься до соціальних та соціально-психологічних ознак, за допомогою яких люди можуть бути охарактеризовані, як маскулінні, фемінінні або андрогенні істоти. Маскулінні та фемінінні типи можуть бути охарактеризовані як комплекс поведінкових і культурних рис, які притаманні статям. Ці особливості людина здобуває в процесі соціалізації.

Основне завдання сучасної гендерної психології XXI століття – пізнання психологічних закономірностей поведінки та діяльності людей, як суб'єктів – носіїв, виразників і творців гендерних характеристик, ролей і статусів.

Однак більшість вчених – психологів, які працюють в області психології статі, як і раніше, будують свої дослідницькі програми в напрямку пошуку відмінностей між представниками протилежної статі, розглядаючи цю роботу як найголовніше завдання сучасної гендерної психології.

Статева (гендерна) соціалізація являє собою частину загального процесу соціалізації. І якщо соціалізація розглядається, з одного боку, як процес адаптації та інтеграції людини у суспільстві, а з іншого – як процес саморозвитку та самореалізації особистості у соціальній середі, то і при вивченні статевої соціалізації слід враховувати ці тенденції. Таким чином, статева (гендерна) соціалізація вміщує взаємопов'язані процеси. По-перше це засвоєння індивідом соціального досвіду, психосексуальних настанов і ціннісних орієнтацій, певних способів поведінки та діяльності, притаманних представникам тієї чи іншої статі. По-друге, це процес формування статевої самосвідомості (статевої ідентичності). Він вміщує пізнання своєї схожості і відмінності з представниками своєї чи протилежної статі; емоціональну оцінку себе як представника певної статі; самоствердження Я як представника певної статі у спілкуванні та діяльності.

Статева (гендерна) роль – одна з соціальних ролей людини. Особистість повинна усвідомити себе представником певної статі, поводити себе відповідно до неї. А це можливо при вірному засвоєнні статевої ролі: чоловічої чи жіночої.

Гендерні ролі – це диференціація діяльності, статусів, прав та обов'язків індивідів в залежності від їх статевої належності [6, с. 36].

Статеві ролі тісно пов'язані зі статевою (гендерною) ідентичністю, тобто з усвідомленням себе як представника певної статі, а також з суб'єктивним переживанням свого виконання статевої ролі. Д.М. Ісаєв та В.Є. Каган припускають, що кожній групі статевої ролі відповідає своя ідентичність.

Слід зазначити, що чоловіками та жінками не народжуються, а стають в процесі освіти та виховання, під впливом оточення, яке соціалізує стать, перетворюючи біологічну стать на психічну. Але відомий історик Б.Ф. Поршнев зазначав, що генетично соціальному ні з чого відбутися, як тільки із біологічного.

Професор Н. Єрофєєва акцентувала на тому, що в кожній людині чоловічі та жіночі початки живуть поруч, складають єдність та боротьбу протилежностей. Саме ця внутрішня двоєдність і дає можливість повноцінно жити та розвиватися особистості. При цьому в кожній людині частка чоловічих і жіночих початків, незалежно від статі, різна [3, с. 47].

Однак, за останнє десятиріччя, статеві відмінності знизилися, припустимо що це сталося із-за посилення процесів жіночої самоактуалізації. Універсальною життєвою цінністю на сучасному етапі серед представників різних професій стає прагнення до досягнень, і в цьому сполучаються як традиційно фемінінні так і маскулінні переваги.

Після проведення нами експериментального дослідження залежності рівня відповідальності старшокласників та студентів вищого навчального закладу освіти від гендерного фактору було виявлено певні відмінності у рівні сформованості відповідальності у представників протилежної статі. Зокрема, результати дослідження рівню суб'єктивного контролю дозволили констатувати, що у молоді спостерігається домінування інтернального локусу контролю. Рівень загальної інтернальності

у хлопців-старшокласників значно вищий, ніж у дівчат даної вікової групи. Серед представників жіночої статі студентської молоді навпаки, загальний рівень інтернальності вище за хлопців. Аналіз результатів дослідження мотивів відповідальної поведінки показав, що у сучасній молоді статеві відмінності в цьому плані характеризуються наступним чином: дівчатам більш характерні мотиви самореалізації, а юнаки віддають перевагу суспільним мотивам.

За результатами вивчення рівню вольової саморегуляції ми визначили, що для більшості дівчат характерним є середній та високий рівень, а для представників чоловічої статі середній та низький рівень вольової саморегуляції. Аналіз результатів анкетування дозволяє констатувати наступне: для більшості представників жіночої статі учнівської та студентської молоді характерним є середній та вищий за середній рівень відповідальності, а для третини представників чоловічої статі характерним є середній та нижче за середній рівень відповідальності.

Отримані нами результати порушують низку актуальних питань як теоретичного, так і суто практичного характеру, аналіз та рішення яких є необхідними для підвищення ефективності процесів формування та виховання особистості сучасної молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. – К.: Україна-Віта, 1995. – 202 с.
2. Васянович Г. Виховання морально-правової відповідальності педагога / Г. Васянович // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / [за ред. І.А. Зязюна]. – Київ: Видавництво «Віпол», 2000. – С. 507.
3. Ерофеева Н. Мальчики и девочки... Как их учить вместе? / Н. Ерофеева. // Воспитание школьников. – 2001. – № 8. – С. 47.
4. Психологічний тлумачний словник сучасних термінів / [В.Б. Шапар, В.О. Олефир, А.С. Куфлієвський, Б.І. Фурманець, В.В. Рюмін, С.О. Гура, О.О. Назаров, О.В. Шапар]. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.
5. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: [монографія] / Мирослав Васильович Савчин. – Івано-Франковськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.
6. Хвостов А.А. Тендерные особенности организационного поведения // Вопросы психологии. – 2004. – № 3. – С. 36.

ЗМІСТ І РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ КРЕАТИВНІСТЬ І ТВОРЧІСТЬ THE CONTENTS AND DISTINCTION BETWEEN THE CONCEPTS OF CREATIVITY

Дзюбко О.В.

Студентка 5 курсу денної форми навчання
спеціальності "Педагогіка вищої школи

"Національного університету біоресурсів і природокористування

Сопівник Р.В.

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування

Dziubko O.V.

Student of the 5th year of full-time tuition
of the specialty "Pedagogy of higher education"

National University of life and environmental Sciences

Sopilnik G. V.

doctor of pedagogical Sciences, associate Professor,
head of the Department of pedagogy
National University of life and environmental Sciences

Все більшу цінність як рушійна сила розвитку і прогресу суспільства набуває здатність особистості до творчої самореалізації, креативності як у професійній, так і в інших сферах людської діяльності. Це пов'язано із викликами сьогодення – необхідністю підготовки фахівців до нестандартного і оригінального вирішення завдань, до подолання ситуації невизначеності, до